

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Tel. (030) 10163
Postgiro 58. Abonnementsprijs f 5,50 per jaar. Buitenland f 7,- per jaar, voor
België f 6,-. Losse nummers f 0,25. Verschijnt wekelijks.

GEESTELIJK LEVEN

Een tijdje geleden sprak ik met een vriend over deze zondagmorgenuitzendingen. Hij wist dat ik er iets mee te maken had en misschien wel om een beetje stekelig te zijn, viel hij ze nogal aan. „Ach, weet je”, zei hij tenslotte, „er zijn misschien wel mensen voor wie het wel aardig is wat jullie doen, maar het stelt natuurlijk niets voor. En bovendien, waarom zou je je eigenlijk druk maken voor dat Humanistisch Verbond van jou”.

Het was een wat abrupte- en ook niet zo erg aardige aanval. Zijn gebrek aan waardering (Het stelde immers niets voor) bracht bij mij spontaan bijna het antwoord op de lippen, dat een Rechter aan een advocaat gaf in een bepaalde anekdote. Vergelijkingen gaan nooit helemaal op; toch wil ik U graag die anekdote vertellen.

U weet natuurlijk dat mensen, die het niet met elkaar eens kunnen worden, hun kwestie aan de Rechter kunnen voorleggen. Men noemt dat wel voor de Rechter gooien. Er begint dan een proces en dat bestaat eruit, dat ieder van die twee mensen zijn standpunt aan de Rechter duidelijk maakt. Dat gaat om de beurt, en nadat de laatste gezegd heeft waarom hij gelijk heeft en de ander niet, is de discussie gesloten. De Rechter weet dan wat de mening van de twee — die dan partijen heten — is en spreekt zijn mening uit. In de officiële taal heet dat dus dat hij zijn vonnis wijst.

Nu weet U natuurlijk ook dat mensen die een zaak voor de Rechter gooien, meestal een advocaat nemen. Zij leggen dan niet zelf aan de Rechter uit dat zij gelijk hebben, maar hun advocaat doet dat voor hun. Hij kent meestal de spelregels want ook een proces heeft dergelijke regels. Onder die spelregels is er één die zegt dat het één keer uit moet zijn. Het vonnis van de Rechter zet een punt onder de zaak. Goed, je kunt soms in hoger beroep, maar dan begint in zekere zin een nieuwe zaak.

Met het vonnis is het uit, ook met een vonnis dat in de ogen van de advocaat verkeerd is. Tot die zelfde spelregels nu hoort het, dat men nooit een Rechter gaat onderhouden

over een eenmaal gewezen vonnis. Zeker een advocaat hoort dat nooit te doen: het getuigt op zijn minst van een slechte smaak.

Ik moest U dit wel even vertellen om de achtergrond van de anekdote misschien iets duidelijker te maken. Hier is hij dan: Op het voorbalcon van een Amsterdamse tram stapt een advocaat. Hij ziet daar een Rechter staan die juist een vonnis heeft gewezen, waarbij zijn cliënt de zaak verloor. De advocaat is er teleurgesteld over; hij vindt het een slecht vonnis. Daarom valt hij dan ook met de deur in huis.

„Dat treft”, zegt hij, „dat ik U zie. Ik had U toch al eens willen uitleggen, waarom dat vonnis van U verkeerd is. U hebt helemaal niet gelet op wat ik in mijn pleidooi heb gezegd. En wat al in de stukken stond, was U blijkbaar vergeten. Moet U nu eens horen.” en toen volgde een herhaling van alle argumenten die in de procedure zelf al naar voren gebracht waren en die de Rechter dus kende. Na die opsomming besloot de advocaat met: „Ik heb U natuurlijk niet onaangenaam willen zijn. Maar ik begrijp niet hoe U zo'n vonnis hebt kunnen wijzen. Het lijkt er gewoon niet op!”

De arme Rechter, die alles geduldig over zich heen had moeten laten gaan omdat zijn halte nog niet gekomen was, was een ogenblik stil. Toen zei hij op een bescheiden toon: „Ach mijnheer, U moet het ons maar niet kwalijk nemen. Wij doen eigenlijk maar wat”. Die laatste woorden waren het nu die ik mijn vriend bijna had geantwoord toen hij liet merken wat hij van onze zondagmorgen-uitzendingen dacht. Maar goed, ik heb ze dus

Mr. M. G. ROOD. Geboren in 1927. Opleiding als jurist aan de Rijks-universiteit te Leiden; in 1950 doctoraal examen. Functie: advocaat te Amsterdam. Lid van het hoofdbestuur en secretaris van verschillende commissies van het Humanistisch Verbond.

een lezing voor de vara-microfoon van zondag 26 Januari 1964

VERLANGEN

Ondankbaar vraag ik niet dat voor mijn
oogen

In 't voorjaar 't beeld van vreemde
schoonheid groei,
wanneer zij in de zon aanschouwen mogen
Van kim tot kim mijn eigen land in bloei.

Maar 's winters, als voor het geweld
der stormen
Het laatste leven vlucht, als sneeuw

en vorst
De wereld knellen in albasten vormen,
Dan hijgt een vreemd verlangen in

mijn borst,
Dan haakt mijn hart naar de eeuwig-groene
kruin

Der bergen naar marmewitte steden,
Naar de terrassen van Borghese's tuin,

Naar zon die vonkelt in robijnen wijn,
Wijl helder klinkt, tussen het groen beneden
't Zuidelijk geluid van bel en tamboerijn.

Jan van Nijlen
uit „Dichters van dezen tijd”

alleen gedacht en niet uitgesproken. Wij raakten integendeel in een wel geanimeerd gesprek. Daarbij was het voor mij wel een troost toen ik merkte, dat hij eigenlijk niet meer dan één of twee keer had geluisterd. Het deed aan zijn oordeel over de uitzendingen op zichzelf wel wat af, en hij gaf dat toen ook ruiterlijk toe. „Nou goed dan”, zei hij, „misschien heb je wel gelijk dat het peil van wat jullie zeggen beter is dan ik dacht. Maar wat ik niet begrip is waarom jullie het doen, waarom jullie je druk maken”.

Het is mijn ervaring dat je in een dergelijk gesprek nooit met abstracte dingen aan moet komen, zoals de solidariteit van de buitenkerkelijken, de weerstand om niet door de confessionelen tot tweederangs burgers gemaakt te worden e.d. Niet dat die kwesties niet belangrijk zijn. En ook niet omdat mensen als mijn vriend daar niet over denken. Neen, maar omdat iemand die een beetje tégen wil zijn, dan lekker tegen blijft. Je bent te moeilijk of zo ethisch of een verzuiler, noem maar op. Wat voor de meeste mensen toch gewoon het meeste spreekt, is wat zij er zelf aan kunnen hebben. Wat kan ik nu aan dat Humanistisch Verbond hebben, dacht mijn vriend.

Toch zeker niets! „Het is allemaal heel mooi wat jullie doen, maar wat heb ik eraan en waarom zou ik meedoen?”

Nu moet ik toegeven dat de geestelijke zorg voor zieken, bejaarden, militairen of gevangenen hem niet aansprak. Hij was heel weinig ziek en als hij het wel eens was, juist dolblij om met rust gelaten te worden. Bejaard was hij nog lang niet en militair al lang geweest. In een gevangenis zal hij wel nooit terecht komen. Wat dan wel?

Al pratend kwamen wij — zoals zo dikwijls — op onze kinderen. De mijne zijn in de lagere schoolleeftijd, en gaan op een openbare school. Van de vierde klas af kunnen de kinderen daar bijbelles krijgen. Het staat buiten het gewone schoolprogramma, maar wordt

wel in de schooltijd gegeven. Het gaat uit van een aantal protestantse kerkgenootschappen. Op een dag komt je dochtertje thuis met een briefje. Daarin zetten deze kerkgenootschappen nog eens de belangrijke plaats van de Bijbel uiteen, en je hoeft er alleen maar je handtekening onder te zetten dat het goed is. Je dochter weet al van een vriendinnetje dat mag. Zij weet ook dat je van de bijbel-juffrouw boekjes en plaatjes krijgt. En je mag bovendien lekker uit de klas en je werk eens even laten liggen, want de bijbelkennis wordt dan in een aparte klas gegeven. Wel heel aantrekkelijk voor een meisje van negen.

U hoort, het gebeurt bepaald niet dwingend. Niet echt dwingend, maar ook niet met onechte dwang. Onechte dwang zou het bijvoorbeeld zijn als alle kinderen mee deden tenzij de ouders — en dan liefst nog schriftelijk — bezwaren zouden hebben. Dat is het systeem dat nog steeds in dit land bestaat voor geestelijke zorg van buitenkerkelijken bijvoorbeeld in gevangenissen of voor militairen en zelfs voor kinderen in kindhuizen. Onechte dwang is ook wanneer de bijbelles in de klas gegeven zou worden. Wil je dan niet dat je kind mee doet, dan moet hij de klas uit en apart gaan zitten. Niets wat een kind van die leeftijd verschrikkelijker vindt. Niets wat bij een groep van kinderen zo vlug discriminatie tegen de enkele uitzondering in de hand werkt.

Daarvan genoten bijvoorbeeld de kinderen in de Amerikaanse staat Maryland. Daar was het tot 1960 op de openbare scholen verplicht voor alle leerlingen om een godsdienstopleiding bij te wonen, iedere dag voordat de lessen begonnen. Let U wel, geen bijbelles maar een dienst, en dat op een openbare school. Dat was geen onechte dwang, maar regelrechte echte dwang. Iedereen moest meedoen, uitzonderingen waren er niet. In 1960 veranderde dat. Toen mochten kinderen de klas uit tijdens die dienst als de ouders dat schriftelijk vroegen. Dat werd nu onechte dwang.

ER GEBEUREN GEEN WONDEREN.

Nee, er gebeuren geen wonderen, maar de dag gaat fluitend aan het werk, de middag draagt een stevige kuif van licht, de avond meert als een boot vol zwarte kinderen. De regen lispelt in de poriën van de aarde, de hagel slaat met glazen zweepen, de sneeuw verschijnt als een witte begrafenis. Er lopen dieren rond met halzen tot in de bomen.

Er zwemmen vissen waarin men wonen kan. Vogels zonder ogen zingen helder als water in augustus. Woorden schieten kuit in een gedicht. En altijd draait de ochtend uit op nacht, vreugde op droefheid, leven op dood. Geloof niet in wonderen.

Geloof in de man die met onverbloemde handen een bed van liefde spreidt; in de vrouw die een zon voelt opgaan in haar schoot; in het kind dat als een oester slaapt in zijn waterhuis; geloof in een onherroepelijk leven en leef het zo.

Bert Voeten.

RAPPORT HUMANISME EN OPVOEDING

2e herziene druk

Prijs f 0.95

Te bestellen bij het

Centraal Bureau

Humanistisch Verbond

Oudegracht 152 - Utrecht

Giro 304960

U begrijpt hoe de enkele kinderen die het aandurfden weg te gaan, werden uitgelachen en uitgescholden. Ja, hun lieve klasgenootjes hebben ze wel bespuugd en voor communist uitgescholden.

En Maryland is geen achtergebleven zuidelijke staat in de Verenigde Staten, maar ligt bij de hoofdstad Washington.

Trouwens, wij hoeven helemaal niet zo ver van huis te gaan. Ook in Nederland komt vandaag de dag nog voor dat kinderen die bijbelonderwijs van hun ouders niet mogen volgen, de klas uit moeten op school. Zij worden in de meest letterlijke zin van het woord buiten de deur gezet. Veel ouders laten hun kinderen dan ook maar gaan omdat zij het zoon of dochter niet willen aandoen zo apart gezet te worden.

„Maar wat heb je eigenlijk tegen dat bijbelonderwijs”, vroeg mijn vriend met wie ik nog steeds zat te praten. „Of je nu gelooft wat in de Bijbel staat of niet, het is een belangrijk boek in onze West-Europese beschaving. Je kunt gewoon geen kind laten groot worden dat dit boek niet kent of tenminste weet wat het betekent.

Het is een stuk algemene ontwikkeling, dat je niet kunt missen. En als je nu zeker weet dat het geen catechisatie is wat de kinderen krijgen, dan kan het toch eigenlijk niet schaden?”

„Dat zeg je nu zo”, antwoordde ik, „maar in Amsterdam zeggen wij dan: dat zit nog”. Vergeet je niet een belangrijk punt. Wat probeer je eigenlijk met de opvoeding van je kinderen? Je probeert ze te laten merken waarom je het leven de moeite waard vindt. Je probeert ze antwoord te geven op de vraag wat ze eigenlijk hier doen, waarom iedereen dood gaat en waar ieder vandaan is gekomen. Maar bij al die punten geef je geen gewone feitelijke voorlichting. Je spreekt en leeft in een bepaalde sfeer, een sfeer waarin twijfel en relativiteit een belangrijke rol spelen. Twijfel of iets zus is of zo, en rela-

tiviteit dat sommige denken dat het zus is en anderen zo, zonder dat iemand weet wat nu beter of juist, edeler of hoger is. Misschien kent U ook het boek „To kill a mocking bird”. Het is hier verfilmd onder de titel „Spaar de spotvogels”. Het gaat over het gezin van een advocaat in een kleine plaats in Amerika. Daar de moeder in dit gezin al vroeg is overleden, is de neger-huishoudster een belangrijke figuur. Zij vertelt ergens dat zij eerst heeft moeten wennen aan dit milieu. Het eerste wat zij er leerde, zei zij, was dat voor niets één absoluut antwoord bestaat. Er zijn altijd verschillende mogelijkheden, nuances. En om die nuances, om die mogelijkheid te twifelen, te zien dat een ander het anders ziet, gaat het bij die zelfde opvoeding.

Juist een onderwerp als bijbelkennis heeft genuanceerdheid nodig.

Heel snel komt daarbij om de hoek kijken dat het zo is als er geschreven staat. Belangrijker in mijn ogen dan het meekrijgen van dit stuk beschaving, is de manier waarop over een bijbels onderwerp met de kinderen wordt gepraat. De manier van lezen moet aansluiten bij de manier van leven. Als het kind thuis groot wordt gebracht met twijfel, met relatieve waarheden, dan schaadt het wel degelijk als het absolute waarheden leert over Bijbel en godsdienst. Een paar weken geleden was ik bij een gereformeerde huwelijksplechtigheid. De dominee vertelde in die dienst met volle overtuiging dat een christelijk huwelijk meer en beter is dan een mohammedaans. Er was voor hem geen twijfel maar zekerheid. Zonder nu te zeggen dat die zelfde zekerheid onze kinderen bij hun bijbelonderwijs ingeprent wordt, kunnen wij er toch van uitgaan, dat zij die les krijgen in een andere sfeer dan wij ze met veel zorg thuis proberen te geven.

„Allemaal tot je dienst”, zei mijn vriend ten slotte. Maar je moet toch wel. Er is toch niets anders. Als je je kinderen niet mee laat doen, krijgen zij helemaal niets. „Neen precies”, was mijn antwoord.

En weet je waarom er niets is? Omdat een groot aantal ouders net als jij zich niet dik maakt. Zij zien wel dat er iets aan gedaan zou moeten worden als je met ze praat. Zij zullen het ook nodig vinden dat de opvoedingssfeer thuis aansluit bij die op school, ook bij de bijbelkennis.

Maar om hiervoor apart onderwijs te krijgen, moest een aantal mensen wat doen. Zij hebben gezorgd dat er nu humanistisch vormingsonderwijs zal komen voor die kinderen, wier ouders dat willen. Zij hebben zich wel dik gemaakt en misschien hebben jouw kinderen daar straks ook iets aan! En als je het zo bekijkt, heb jij ook wel iets aan het Humanistisch Verbond, is het niet?

M. G. ROOD

lezingen voor de radio

zo. 2 febr. VARA 9.45 uur:	G. Stuiveling: „Uit humanistisch oogpunt”.
di. 4 febr. AVRO 16.00 uur:	J. Pasman: „Het humanistisch bureau voor levens- en gezinsmoeilijkheden”.
zo. 9 febr. VARA 9.45 uur:	Mevr. D. Roethof-Ensing: „Leven de ouders van Ot en Sien nog?”

Eén van de oudste en meest diepzinnige boeken over levensfilosofie is de tao-te-tsjing, het „boek van de weg en de deugd”. Volgens de overlevering zou dit boek zijn geschreven door Lao Tse, een mysterieuze figuur, ouder dan Confucius, dus levend in de 6e eeuw v.C. Of deze Lao Tse werkelijk bestaan heeft of niet, valt niet meer historisch na te gaan. Op grond van geschiedkundige onderzoeken is men echter vrij algemeen tot de konklusie gekomen dat het boek tao-te-tsjing niet geschreven kan zijn in de 6e eeuw v.C., maar omstrektes de 4e of 3e eeuw v.C. Wie dan wel de auteur hiervan is, is een probleem dat nog steeds niet is opgelost.

Hoe het zij, de tao-te-tsjing is een uitermate belangrijk wijsgerig dokument, de centrale tekst van het wijsgerig taoïsme, dat het chinese geestelijke leven naast het confucianisme door de eeuwen heeft beheerst en geïnspireerd. Ook in het Westen zijn velen er door bekoord. Het is het meest vertaalde en bekomentarieerde van de chinese klassieken. Niet alleen filosofen maar ook literatoren, sociologen, psychologen zijn in het werk geïnteresseerd. Onder die psychologen zijn er enkele, behorend tot de school van C. G. Jung, die een theorie hebben opgesteld, die verband tracht te leggen tussen de mysterieuze figuur van de auteur Lao Tse en de essentie van het boek tao-te-tsjing.

Volgens deze theorie doet het er niet toe wie Lao Tse werkelijk geweest is. Lao Tse (letterlijk „Oude Wijze”) is een archetype, één van de ideaalbeelden in het denken van de mensheid verankerd, zoals de „grote moeder”, de „koning”, de „heilige”. Zo'n archetype duidt een ideale mogelijkheid van menselijke ontwikkeling aan, prent deze in het geheugen van de zich ontwikkelende mens en leidt die ontwikkeling. Lao Tse als oerbeeld van de „oude wijze” typeert dan een ontwikkelingsweg (*tao*) die leidt tot wijsheid en inzicht, innerlijke klaarheid omtrent het wezen en de natuur der dingen, die in de wetende een vermogen (*te*) (of: deugd) doet rijpen tot spontaan en natuurlijk leven.

De nadruk valt hier op die weg (*tao*), tegelijk de weg van het universum en de weg van de wordende mens. Tao is het grote gebeuren, dat zich voltrekt volgens natuurlijke wetten, waardoor alles zich ontwikkelt, nooit stilstaat maar voortdurend verandert. Tao is een dialektisch proces, waarin fase na fase zich voltrekt, waarin iedere hoedanigheid wanneer de tijd daarvoor rijp is verkeert in zijn tegendeel. Tao is de natuurlijke eenvoud en het alomvattende. De mens die Tao volgt laat de dingen rijpen en forceert niet. Integendeel, hij ontdoet zich van kunstmatige barrières en remmingen. Hij stoort zich niet aan konventies en tradities maar volgt de weg van het natuurlijke gebeuren. Hij doet niets opzettelijk, maar ontdoet zich (*woe wei*) van allerlei aangeleerde dwanghandelingen en gewoonten.

De periode waarin de tao-te-tsjing geschreven werd was er één van grote politieke spanningen, onlusten, burgeroorlog, sociale onrust. Waar de mensen in de eerste plaats

behoefte aan hadden was ontspanning en rust, geestelijke houvast en innerlijke verstillig, een algemeen begrijpelijke boodschap voor het alledaagse leven, klaarheid en eenvoud. De tao-te-tsjing zoekt die klaarheid en eenvoud via de geestelijke ontzuivering en de bevrijding van geestelijke ballast. De boodschap van de tao-te-tsjing spreekt ook de mens van tegenwoordig nog aan, juist in deze periode van versneld levensritme, doellose rebellie, innerlijke onzekerheid en angst voor de allesvernietigende paddestoelwolk. Het woe-wei is een ontzuiverend maanwoord in de waanzin van de bewapeningswedloop. In die zin is Lao Tse ook voor ons een oerbeeld van oude wijsheid, de maner en wijzer naar de weg die leidt tot innerlijke vrijheid en levensvermogen.

Veel van wat de tao-te-tsjing heeft verkondigd is tijdloos en ook voor ons verstaanbaar als zinvol juist in die verwijzing naar de diepste en toch voor de hand liggende zin van het alomvattende natuurlijke gebeuren. „Het Niet-zijn is het begin van hemel en aarde; het Zijn is de moeder van de tienduizend dingen. Immers, het is door bestendige wisseling van Niet-zijn en Zijn, dat men van het één het wonder en van de ander de grenzen kan zien”.

„Hemel en Aarde storen zich niet aan menselijke gevoeligheden; zij behandelen de tienduizend dingen als offerhonden van stro. Zij die wijs zijn storen zich niet aan menselijke gevoelens; zij behandelen het volk als offerhonden van stro”.

„Schaf alle moraal af en verwerp geleerdheid; het volk zal er honderdvoudig door gebaat worden. Schaf humaniteit af en verwerp recht; het volk zal terugkeren tot kinderplicht en liefde. Schaf vernuft af en verwerp winstbejag; dieven en rovers zullen verdwijnen”.

„Het is de Weg van de Hemel om weg te nemen waar te veel is en aan te vullen waar te weinig is. Daarom: de Wijze handelt maar rekent niet op de vrucht van de handeling; als het werk volbracht is, blijft hij daarbij niet stilstaan. De weg des hemels brengt voordeel maar geen nadeel. De weg van de wijze is handelen maar niet streven”.

„Zonder inzicht de weg betreden doet voortdurend vrezen voor afdwalen. De grote weg is effen, maar de mensen houden van zijpaden”.

„Doe het grote terwijl het nog klein is. De moeilijkste dingen in het Al-onder-de-Hemel beginnen gemakkelijk. De grootste dingen beginnen klein. Wat stil is, houdt men gemakkelijk vast. Wat bros is, breekt men gemakkelijk. Wat nietig is, verstrooit men gemakkelijk. Pak iets aan voor het er is; schep orde voordat er wanorde is. Een boom van een vaam dikte begint als een nietig stekje. Een toren van negen verdiepingen begint als een hoopje aarde. Een reis van duizend mijlen begint onder je voeten. De mensen die iets willen forceren bederven hun zaak juist op het moment dat ze denken te slagen”.

KWEE SWAN LIAT